

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه علوم اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش جمعیت شناسی

عنوان :

تعیین کننده های تمایل به مهاجرت به خارج از شهر تهران در
بین مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) شهر تهران

استاد راهنما :

دکتر شهلا کاظمی پور

استاد مشاور :

دکتر محمود مشفق

پژوهشگر :

محسن جوادی

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدر و مادر، همسر و فرزندانم

تشکر و قدردانی:

با تشکر از استاد راهنما سرکار خانم دکتر شهلا کاظمی پور
و استاد مشاور جناب آقای دکتر محمود مشفق و استاد
داور جناب آقای دکتر معینی و همسر صبور و مهربانم که
در تمامی اوقات یار و یاور من بوده اند.

تعه‌دنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محسن جوادی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۶۴۸۰۰ در رشته جمعیت‌شناسی که در تاریخ ۹۰/۱۱/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان: تعیین کننده‌های تمایل به مهاجرت به خارج از تهران در بین مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) شهر تهران با کسب نمره ۱۷.۷۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می‌شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۰/۱۱/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محسن جوادی از پایان نامه خود دفاع

نموده و با نمره ۱۷.۷۵ به حروف هفده و هفتاد و پنج صدم و با درجه عالی

مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱ طرح مسأله ۲
- ۲-۱ اهداف تحقیق ۴
- ۳-۱ اهمیت تحقیق ۵
- ۴-۱ فرضیه‌های تحقیق ۶
- ۵-۱ مدل تحقیق ۷
- ۶-۱ تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق ۸
- ۱-۶-۱ تعاریف مفهومی ۸
- ۲-۶-۱ تعاریف عملیاتی ۹
- ۷-۱ روش تحقیق ۱۶
- ۸-۱ قلمرو تحقیق ۱۷
- ۹-۱ جامعه آماری و حجم نمونه ۱۸
- ۱۰-۱ محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق ۱۹

فصل دوم: مطالعات نظری

- مقدمه ۲۱
- ۱-۲ تاریخچه کمیته امداد امام خمینی (ره) ۲۳
- ۱-۲-۱ فعالیت‌های کمیته امداد امام خمینی (ره) ۲۳
- ۲-۲ مهاجرت شهر به شهر ۲۶
- ۱-۲-۲ مهاجرت شهر به شهر بعد از اصلاحات ارضی ۲۶
- ۳-۲ دیدگاه‌های عمده در آراء و نظریات مهاجرتی ۲۸
- ۱-۳-۲ تأملی بر نظریه‌های جامعه‌شناختی مهاجرت ۲۸

۳۰ نظریه کارکردگرایی ۲-۳-۲
۳۱ نظریه وابستگی مهاجرت ۳-۳-۲
۳۲ نظریه سیستمی مهاجرت ۴-۳-۲
۳۲ دیدگاه اقتصادی ۵-۳-۲
۳۳ نقد و ارزیابی دیدگاه اقتصادی ۶-۳-۲
۳۳ دیدگاه اجتماعی ۷-۳-۲
۳۴ دیدگاه سیاسی ۸-۳-۲
۳۴ نظریه راونشتاین ۹-۳-۲
۳۶ نقد و ارزیابی نظریه راونشتاین ۱۰-۳-۲
۳۶ نظریه لاری ساستاد ۱۱-۳-۲
۳۷ نظریه اورت.س.لی ۱۲-۳-۲
۴۱ نظریه زیپف یا جاذبه مهاجرتی ۱۳-۳-۲
۴۳ ۴-۲ چارچوب کلی سیاست‌های مهاجرتی
۴۳ ۱-۴-۲ مهاجرت‌های داخلی
۴۴ ۲-۴-۲ مهاجرت زنجیره‌ای داخلی
۴۵ ۵-۲ سوابق نظری سنجش گرایش و گرایش به مهاجرت
۴۸ ۶-۲ جریان و ضدجریان
۴۹ ۷-۲ رهیافت نظری تحقیق
۵۲ ۸-۲ پیشینه تحقیق
فصل سوم: روش شناسی تحقیق	
۵۴ مقدمه
۵۵ ۱-۳ روش تحقیق

۵۶جامعه آماری.....
۵۷حجم نمونه و روش اندازه گیری.....
۵۹ابزار جمع آوری اطلاعات.....
۶۰روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

۶۲مقدمه.....
۶۳۱-۴ آمار توصیفی.....
۸۳۲-۴ آمار استنباطی:.....
۸۳۱-۲-۴ آزمون فرضیه‌ها.....
۹۸۲-۲-۴ رگرسیون چند متغیری.....
۱۰۱۳-۲-۴ تحلیل مسیر.....

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۰۵۱-۵ نتیجه گیری.....
۱۱۲۲-۵ پیشنهادات.....
۱۱۳ضمایم.....
۱۱۸فهرست منابع و ماخذ.....

فهرست جداول

- جدول شماره (۴-۱-۱) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب جنس ۶۳
- جدول شماره (۴-۱-۲) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب وضعیت تاهل ۶۳
- جدول شماره (۴-۱-۳) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب سن ۶۴
- جدول شماره (۴-۱-۴) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب تحصیلات ۶۵
- جدول شماره (۴-۱-۵) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب نوع مسکن ۶۶
- جدول شماره (۴-۱-۶) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب فراد تحت تکفل ۶۷
- جدول شماره (۴-۱-۷) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب فراد محصل یا دانشجو ۶۸
- جدول شماره (۴-۱-۸) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب محل تولد ۶۹
- جدول شماره (۴-۱-۹) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب مدت زمان اقامت در تهران ۷۰
- جدول شماره (۴-۱-۱۰) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب درآمد جانی ۷۱
- جدول شماره (۴-۱-۱۱) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب تمایل به مهاجرت ۷۳
- جدول شماره (۴-۱-۱۲) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب جاذبه های موجود در مبدا ۷۴
- جدول شماره (۴-۱-۱۳) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب دافعه های موجود در مبدا ۷۵
- جدول شماره (۴-۱-۱۴) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب جاذبه های موجود در مقصد ۷۷
- جدول شماره (۴-۱-۱۵) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب دافعه های موجود در مقصد ۷۸
- جدول شماره (۴-۱-۱۶) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب عوامل روانشناختی ۸۰
- جدول شماره (۴-۱-۱۷) : توزیع فراوانی و درصدی جامعه نمونه آماری بر حسب عوامل شخصی ۸۱

فهرست نمودارها

- نمودار شماره (۴-۱-۱): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب جنس ۶۳
- نمودار شماره (۴-۱-۲): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب وضعیت تاهل ۶۴
- نمودار شماره (۴-۱-۳): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب سن ۶۵
- نمودار شماره (۴-۱-۴): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب تحصیلات ۶۶
- نمودار شماره (۴-۱-۵): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب نوع مسکن ۶۷
- نمودار شماره (۴-۱-۶): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب فراد تحت تکفل ۶۸
- نمودار شماره (۴-۱-۷): توزیع در صدی تعداد جامعه نمونه آماری بر حسب افراد محصل یا دانشجو ۶۹
- نمودار شماره (۴-۱-۸): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب محل تولد ۷۰
- نمودار شماره (۴-۱-۹): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب مدت زمان اقامت در تهران ۷۱
- نمودار شماره (۴-۱-۱۰): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب درآمد جانبی آنها ۷۲
- نمودار شماره (۴-۱-۱۱): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب تمایل آنها به مهاجرت ۷۴
- نمودار شماره (۴-۱-۱۲): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب جاذبه های موجود در مبدا ۷۵
- نمودار شماره (۴-۱-۱۳): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب دافعه های موجود در مبدا ۷۶
- نمودار شماره (۴-۱-۱۴): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب جاذبه های موجود در مقصد ۷۸
- نمودار شماره (۱۵-۱-۴): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب دافعه های موجود در مقصد ۷۹
- نمودار شماره (۴-۱-۱۶): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب عوامل روانشناختی ۸۱
- نمودار شماره (۴-۱-۱۷): توزیع در صدی جامعه نمونه آماری بر حسب عوامل شخصی ۸۲

چکیده:

هدف از این پژوهش بررسی میزان تمایل به مهاجرت مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) شهر تهران به خارج از شهر تهران می باشد. ۱۵ فرضیه در این پژوهش مطرح شده است و جامعه آماری، کلیه مددجویان شهر تهران که دارای کد ۱۳ رقمی می باشند. روش نمونه گیری از طریق فرمول کوکران به صورت نسبی و مصاحبه با ۲۷۸ مددجوی تحت پوشش کمیته امداد به صورت تصادفی سیستماتیک انجام شده و پرسش نامه به روش مصاحبه تکمیل گردیده است. پس از انجام آزمون و تحلیل های آماری مشخص گردید که از بین افراد شرکت کننده ۲۳٪ با تمایل کم، ۳۲٪ با تمایل متوسط و ۴۵٪ با تمایل زیاد علاقه خود را برای مهاجرت از شهر تهران بیان نمودند. بین متغیرهای سن، تحصیلات، تعداد اعضای خانواده، سابقه سکونت و عوامل روانشناختی با تمایل به مهاجرت رابطه معناداری مشاهده نشده است. بین عوامل شخصی، جاذبه های موجود در مبدأ، دافعه های موجود در مبدأ، جاذبه های موجود در مقصد و دافعه های موجود در مقصد با تمایل به مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد که با توجه به معادله خط استاندارد بیشترین تأثیر را متغیر عوامل شخصی بر متغیر وابسته تمایل به مهاجرت گذاشته است و به مراتب سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها دارد و پس از آن به ترتیب دافعه های موجود در مبدأ، جاذبه های موجود در مبدأ و در نهایت دافعه های موجود در مقصد موثر واقع شده است.

فصل اول

کلیات تحقیق

طرح مسأله

اهداف تحقیق

اهمیت تحقیق

فرضیه‌های تحقیق

مدل تحقیق

تعاریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

روش تحقیق

قلمرو تحقیق

جامعه و حجم نمونه

محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق

۱-۱ طرح مسأله

مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده و به دلیل ماهیت خود، می‌تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی، آثار سریع و کوتاه مدتی را در تعادل یا عدم تعادل یک جامعه داشته باشد.

مهاجرت می‌تواند راه حلی برای بحران‌های جمعیتی محسوب شود. در واقع می‌تواند اضافه جمعیت را از نقطه‌ای به نقطه دیگر هدایت کند. مهاجرت در داخل یک کشور می‌تواند عاملی برای کاهش نابرابری‌های توسعه باشد. البته عکس این موضوع هم می‌تواند در شهرهای بزرگ یا محدوده‌های خاصی از سطح یک سرزمین بیانجامد. در واقع مهاجرت به عنوان یک تیغ دو لبه است که استفاده بهینه و مطلوب از آن به ویژه در زمینه توسعه، مهارت‌های خاص خود را می‌طلبد.

در شهر تهران که امروزه دارای مسائل مختلف در زمینه‌های اجتماعی است شاید بتوان با ایجاد یک برنامه مهاجرتی از سطح تهران به سایر شهرها بخشی از مشکلات آن را کاهش داد. در واقع این موضوعی است که امروزه دولت جمهوری اسلامی ایران آن را به عنوان یک بحث جدی دنبال می‌کند.

براساس اظهارات معاون سیاسی - امنیتی استاندار تهران جناب آقای عبدالله روشن با خبرنگار اجتماعی فارس در سال ۱۳۸۵ در سند مهاجرت معکوس که با رویکرد توسعه بخشی، منطقه‌ای، آمایش سرزمین و بر اساس یک برنامه بلندمدت تهیه شده است، تصریح شده: بیکاری، فقدان درآمد و مسکن مهمترین شاخص‌های اقتصادی مؤثر در مهاجرت به استان تهران است. او معتقد است دولت باید در استان‌های محروم تسهیلات بیشتری همچون افزایش سهم این استان‌ها از محل تولید ناخالص داخلی، افزایش سهم بودجه‌های عمرانی، اعمال سیاست‌های تشویقی و ارائه معافیت‌های مالیاتی برای استقرار صنایع و بخش‌های اشتغالزا در این استان‌ها، اختصاص دهد. اعمال سیاست‌های تشویقی از سوی دولت در استان‌های مهاجرفرست می‌تواند زمینه‌های حضور بیشتر سرمایه‌گذاران در

این استان‌ها را بیشتر فراهم آورد. ایشان حداقل زمان مورد نیاز برای اجرای سند مهاجرت معکوس و به صفر رساندن مهاجرت را ۱۰ سال عنوان کرد.

با استفاده از یک پیمایش خانواری به اجرا درآمده در ۶ استان کشور چین در پاییز سال ۱۹۹۹ به این نتیجه رسیده‌اند که مهاجرت بازگشتی امری است که حقیقتاً در حال رخ دادن است ولی مقیاس این بازگشت محدود می‌باشد و از تمامی مهاجران دههٔ اخیر، ۳۸/۴ درصد تا پایان سال ۱۹۹۸ به مبدأ و موطن خود بازگشته‌اند. (zhao، ۲۰۰۱:۱۹)

در سال ۱۳۸۹، ۳۷۸۵۶ خانوار مددجود تحت پوشش کمیته امداد استان تهران و در شهر تهران ساکن می‌باشند. با توجه به بالا بودن میزان هزینه و مخارج زندگی در شهر تهران از جمله مسکن و ... نسبت به سایر شهرهای ایران یکی از راه‌های پایین آوردن کاهش هزینه‌ها علی‌الخصوص برای قشر فقیر خروج از تهران می‌باشد. در همین راستا نگارنده که از نزدیک با مشکلات مددجویان و اقشار آسیب پذیر کمیته امداد امام خمینی (ره) استان تهران آشنایی داشته براساس هماهنگی که با مسئولین مربوطه داشته موضوع خروج مددجویان از تهران را با ارایه سیاست‌های تشویقی بیان می‌نماید که مورد موافقت ضمنی استانداری و دفتر مرکزی کمیته امداد قرار می‌گیرد. بنابراین این موضوع به عنوان یک کارعلمی در طرح پژوهش قرار می‌گیرد.

۱-۲ اهداف تحقیق

اهداف اصلی

۱. بررسی تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و فردی در تمایل مددجویان شهر تهران به مهاجرت به خارج از استان تهران
۲. تعیین میزان تمایل به مهاجرت مددجویان کمیته امداد شهر تهران به خارج از تهران.
۳. تعیین مؤثرترین عوامل در تمایل به مهاجرت مددجویان کمیته امداد شهر تهران به خارج از تهران.

اهداف فرعی

۱. تسریع و تسهیل در جهت توانمندسازی مددجویان کمیته امداد شهر تهران.
۲. هماهنگی در جهت پیاده سازی اهداف دولت در خصوص سیاست‌های جمعیتی.

اهداف متعالی

۱. کاهش هزینه‌های خانوار مددجویان با تشویق به مهاجرت به شهرهای دیگر.
۲. گامی کوچک در جهت رفع مشکلات جمعیتی کلان شهر تهران.
۳. کوچک‌سازی ساختار اداری کمیته امداد استان تهران و کاهش هزینه‌های اداری و جاری.

۱-۳ اهمیت تحقیق

مهاجرت داخلی یک فرآیند بسیار مهم در کشورهاست و عکس العمل مردم نسبت به عواملی نظیر نابرابری‌های اقتصادی، ناکامی‌های اجتماعی و عدم رضایت در بسیاری از جنبه‌های زندگی را منعکس می‌کند.

موضوع مهاجرت از شهر تهران دارای دو اهمیت اساسی می‌باشد:

خروج از تهران می‌تواند کمکی برای دولت در جهت رفع بخشی از مشکلات ناشی از ازدیاد جمعیت در تهران باشد.

در کلان شهری مثل تهران که هزینه بالای خانواده اعم از مسکن، رفت و آمد و علی‌الخصوص برای قشر ضعیف (از نظر اقتصادی) مشکلات فراوانی را به دنبال داشته با خروج از شهر تهران بخشی از این مشکلات مرتفع می‌گردد. در واقع تسهیلاتی که در تهران به یک مددجو داده می‌شود اگر همان تسهیلات یا حتی بیشتر از آن در سایر شهرها به یک خانوار اعطا گردد بخش عمده‌ای از مشکلات مددجویان قابل حل خواهد بود.

بدیهی است این تحقیقات مقدمه‌ای است بر اینکه آسیب‌های اجتماعی ناشی از فقر کاهش یابد و در واقع راه حلی است ریشه‌ای برای درمان برخی از معضلات اجتماعی.

۴-۱ فرضیه‌های تحقیق

۱. زنان نسبت به مردان تمایل بیشتری برای مهاجرت دارند.
۲. افراد متأهل نسبت به افراد مجرد تمایل بیشتری برای مهاجرت دارند.
۳. افرادی که دارای سن بیشتری هستند تمایل بیشتری برای مهاجرت دارند.
۴. افراد تحصیلکرده تمایل کمتری برای مهاجرت دارند.
۵. افراد مستأجر تمایل بیشتری برای مهاجرت دارند.
۶. هر چه تعداد اعضای خانواده کمتر باشد تمایل به مهاجرت بیشتر است.
۷. هر چه تعداد افراد محصل یا دانشجو کمتر باشد تمایل به مهاجرت بیشتر است.
۸. هر چقدر سابقه سکونت در تهران کمتر باشد تمایل به مهاجرت بیشتر است.
۹. افرادی که از درآمد دیگری غیر از مستمری برخوردار هستند تمایل کمتری به مهاجرت دارند.
۱۰. هر چه جاذبه‌های موجود در مبدأ قوی‌تر باشد تمایل به مهاجرت کمتر است.
۱۱. هر چه دافعه‌های موجود در مبدأ قوی‌تر باشد تمایل به مهاجرت بیشتر است.
۱۲. هر چه جاذبه‌های موجود در مقصد قوی‌تر باشد تمایل به مهاجرت بیشتر است.
۱۳. هر چه دافعه‌های موجود در مقصد قوی‌تر باشد تمایل به مهاجرت کمتر است.
۱۴. عوامل شخصی رابطه معناداری با تمایل به مهاجرت دارند.
۱۵. عوامل روانشناختی تأثیر بالایی در تمایل به مهاجرت دارند.

